

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ נבצרים, תשפ"א, 2021
מספר השאלון: 29281
נספחים: גלויה (לשאלה 14)
קריקטורה (לשאלה 15)

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

היסטוריה דתי

בבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- משך הבחינה: שעותיים וחצי.
- מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
יש לבחור בשש שאלות. לכל שאלה — $16\frac{2}{3}$ נקודות.
- חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- הוראות מיוחדות: בתשובתיך הבא עובדות, אל תסתפק בהערכות כלליות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

ענה על שש מן השאלות 1-15 (לכל שאלה – $\frac{2}{3}$ 16 נקודות).

פרק ראשון

1.

בחר באחד הנושאים שלמדת: ההשכלה היהודית במזרח אירופה במאה ה־19, ההשכלה היהודית במזרח התיכון ובארצות האסלאם במאה ה־19 ובמאה ה־20, ההשכלה היהודית בתימן במאה ה־20, וציין את הנושא שבחרת.

אם בחרת בהשכלה היהודית במזרח אירופה, ענה על השאלה שלפניך:

הסבר מדוע רצו המשכילים היהודים לחולל שינויים בחברה היהודית.

הסבר מדוע גם השלטון הרוסי במאה ה־19 תמך בשינויים בחברה היהודית.

יש הטוענים כי להשכלה היהודית במזרח אירופה הייתה השפעה על התפתחות הלאומיות היהודית בתקופה זו.

הצג השפעה זו.

אם בחרת בהשכלה היהודית במזרח התיכון ובארצות האסלאם, ענה על השאלה שלפניך:

הסבר מדוע בתי הספר של כי"ח עוררו לעיתים תגובות מנוגדות (בעד ונגד) בקרב הקהילות היהודיות

בארצות האסלאם.

הצג שתי דוגמאות לתגובות מנוגדות. בתשובתך ציין את שמות הקהילות שאת תגובותיהן בחרת להדגים.

אם בחרת בהשכלה היהודית בתימן, ענה על השאלה שלפניך:

הצג את התפיסה של הרב קאפח, המנהיג הרוחני של הדרדעים, בנוגע ללימוד תורה.

הסבר מדוע בתפיסה זו באים לידי ביטוי גם מסורת וגם חידוש.

ציין דוגמה נוספת מפועלם של הדרדעים, **והסבר** אם באים בה לידי ביטוי מסורת או חידוש.

2.

בחר בשניים מן הזרמים האורתודוקסיים שעליהם למדת (הנאו־אורתודוקסיה וזרם נוסף) וציין את שמם.

הצג את ההתמודדות של הזרמים האלה עם החיים המשתנים בעידן המודרני.

3.

לציונים הדתיים היה חשוב לשתף פעולה עם התנועה הציונית של הרצל.

הסבר סיבה אחת לכך.

הסבר מדוע למרות שיתוף הפעולה הוקמה תנועת המזרחי כמסגרת נפרדת בתוך התנועה הציונית (1902).

4. **הסבר** מדוע אישור כתב המנדט הבריטי (1922) היה אבן דרך חשובה (שלב חשוב) בהתפתחות הלאומיות היהודית. **הצג** את הצעת החלוקה של ועדת פיל (1937).

הסבר מדוע ראשי היישוב היהודי תמכו בהצעה זו, למרות שהיא העידה על שינוי במדיניות של בריטניה לעומת המדיניות שבאה לידי ביטוי בכתב המנדט.

5. בימי המרד הערבי הגדול, בשנים תרצ"ו-תרצ"ט (1936-1939), שאפה ההנהגה הערבית לשנות את מדיניות השלטון הבריטי בארץ-ישראל.

הצג שני גורמים שתורמו ל**פרוץ המרד** וקשורים במדיניות של בריטניה.

הצג שני שינויים שנערכו ב"כוח המגן" של היישוב היהודי בעקבות המרד הערבי.

פרק שני

6. עם כיבוש פולין בספטמבר 1939, הוחרפה המדיניות האנטי־יהודית של הנאצים.
הסבר שתי סיבות לכך.
ציין שני צעדים של הנאצים שמבטאים החרפה זו.
7. **ציין** שני הישגים צבאיים של גרמניה מפרוץ מלחמת העולם השנייה בספטמבר 1939 ועד קיץ 1941.
הצג גורם אחד לכל אחד מן ההישגים שצינת (סך הכול – שני גורמים).
8. לאחר מלחמת העולם השנייה נאלצו ניצולי השואה להיאבק על שיקומם וחירותם.
הצג שתי דוגמאות למאמצי השיקום של ניצולי השואה במחנות העקורים.
הצג שני קשיים בתהליך ההעפלה של ניצולי השואה לארץ־ישראל.
9. בשנות העלייה הגדולה (שנות החמישים) היו הבדלים רבים בין העולים לבין תושבי הארץ.
הצג חשש (דאגה) של מנהיגי המדינה בתקופה זו בגלל ההבדלים בין העולים לבין תושבי הארץ.
הסבר כיצד ניסו מנהיגי המדינה להתמודד עם הבדלים אלה באמצעות מדיניות "כור ההיתוך".
10. מלחמת ששת הימים
הסבר כיצד השפיעה היריבות הבין־גושית במלחמה הקרה על פרוץ מלחמת ששת הימים.
הצג גורם נוסף לפרוץ המלחמה.
הסבר מדוע תוצאות מלחמת ששת הימים נחשבו לניצחון הגוש המערבי על הגוש הסובייטי.

פרק שלישי

לפניך שני קטעים העוסקים בהנרייטה סאלד, פעילה ציונית מארצות הברית, שהקימה את מפעל "עליית הנוער".

I. בסתיו 1933, נסעה הנרייטה סאלד לגרמניה, שם פגשה הורים רבים שביקשו לבדוק את האפשרות לשלוח את ילדיהם ארצה. בעקבות זאת, החליטה סאלד להקים את מפעל עליית הנוער. ראשית, נפגשה סאלד עם נציגי השלטון הבריטי, כדי לשכנע אותם להעניק סרטיפיקטים (אישורי עלייה) למאות ילדים. הבריטים הסכימו להעניק סרטיפיקטים בכמה תנאים: הנערים צריכים להיות בני 15-17, בעלי אזרחות גרמנית, ויש להכין עבורם מקומות מגורים סמוך למוסדות הלימוד. כמו כן, יש לקבל תשלום מראש מן ההורים עבור כל נער למימון לימודיו בשנה הראשונה, והתחייבות להמשיך ולממן אותו עד שיהיה בן 18. תנאי אחר היה עמידה בבדיקה רפואית. עד מהרה התברר כי רבים מן ההורים בגרמניה התרוששו [נעשו עניים] ולכן לא יכלו כבר לעמוד בתשלום, וכך ההתחייבות למימון הוטלה על סאלד. עוד התברר כי למוסדות שהיו בארץ לא הייתה אפשרות לקלוט מאות בני נוער. סאלד הבינה כי עליה לפנות לקיבוצים, כיוון שהיו בהם תשתיות בסיסיות כמו בית ספר, מטבח, חדר אוכל, מרפאה ומכבסה. עוד יתרון של הקיבוצים היה ענפי חקלאות שבהם היה אפשר להכשיר את הנוער העולה לעבודה. לבסוף, שיקול נוסף להעדפת הקיבוצים היה עלות הקליטה בהם, שהייתה נמוכה יותר מעלות הקליטה במוסדות עירוניים או אחרים.

מציאת מקומות קליטה לנוער הדתי הייתה בעיה קשה אף יותר, שכן לציבור הדתי לא היה בראשית שנות השלושים אלא קיבוץ דתי אחד – רודגס. חברי רודגס התלבטו אם לקלוט נוער בקיבוצם. מצד אחד הרתיע אותם מספר הנערים שנועד לבוא אליהם, משום שהיה גדול פי שניים ממספר חברי הקיבוץ והמצב הכלכלי של הקיבוץ היה רע. מצד אחר, החברים שתמכו בהבאת הנוער דיברו על החשיבות שבקליטתם. וכך ביום קיץ חם בחודש יוני 1934 הגיעה לרודגס קבוצת הנערים הראשונה. לימים סיפר אחד הנערים: "אוהלים פזורים בשטח שומם, ללא חשמל או מים זורמים, וללא שירותים בקרבת מקום. בית המגורים שהוקם עבורנו היה מוכן, (אבל) חברי הקיבוץ התגוררו באוהלים". נערה אחרת כתבה: "הבטנו סביבנו וראינו רק חול וחול... הראו לנו את החדרים, אבל היו לנו שם דיירי מְשֻׁנָּה – פשפשים. זמן קצר לאחר שהגענו לשם פרצה מחלת הטיפוס, הרבה מחברי רודגס חלו, ושלושה מהם נפטרו". סאלד כאבה את מצוקת הנערים שנשלחו למקומות שלא היו ראויים לקליטה כגון רודגס, ובייחוד דאגה לנערים שנחשפו למחלות שסיכנו את חייהם. בגלל מחסור במוסדות קליטה לנוער דתי עוכבו בהמשך נערים דתיים בגרמניה עד שיימצאו עבורם מקומות קליטה, וסאלד נאלצה להתמודד עם טענות של מנהיגים דתיים שהיא דוחה העלאת ילדים דתיים. אמרו עליה שהיא מעדיפה נערים לא דתיים על פני נערים דתיים, אבל מי שהכיר אותה ידע שהיא שומרת מסורת. סאלד חשבה שעיקר תפקידה הוא לא רק להביא את הנערים ארצה, אלא גם לדאוג להם לתנאים טובים בארץ, ולכן אי אפשר להביא נערים דתיים לארץ ללא הגבלה.

II. בשנת 1941 נודע שאלפי יהודים שברחו מהרדיפות בתימן הגיעו לעֶדֶן. היו בהם הרבה ילדים ובני נוער. סאלד פנתה אל שליח הסוכנות שם וביקשה לשלוח ילדים לעליית הנוער. ילדים אלה נקלטו מייד ללא ההסדרים שהיו נהוגים קודם, ללא מיון רפואי וללא הגבלת גיל (בני פחות מ-14). בגלל המחסור במוסדות דתיים נמסרו מקצת הילדים למשפחות אומָּנה במושבה רְחוּבֹת. כמו כן, בקיץ 1941 הגיעו לארץ ידיעות על ה"פְּרֹהוּד" בעירק. אנשי המוסד שהגיעו לעירק סייעו לְמַלֵּט משם צעירים וילדים. גם קבוצות של ילדים מטורקיה ומסוריה הועלו לארץ באמצעות עליית הנוער. העלייה מארצות ערב הייתה בלתי לגאלית (לא חוקית) ומשום כך הנערים הובאו כל פעם בקבוצות קטנות.

(מעובד על פי ד' הכהן, מנהיגה ללא גבולות — הנרייטה סאלד, הוצאת עם עובד, 2019, עמ' 346-353, 384)

11. על פי קטע I, נאלצה הנרייטה סאלד להתמודד עם קשיים כלכליים וארגוניים במפעל עליית הנוער.
על פי מה שלמדת, הצג שני צעדים שנקטו הנאצים מיידי עם עלייתם לשלטון (1933), שפגעו במצב הכלכלי של יהודי גרמניה ובעקבותיהם נאלצה סאלד להיות אחראית למימון של ילדי עליית הנוער.
על פי קטע I, ציין את הקושי שהיה בקליטת הנערים בארץ-ישראל.
על פי קטע I, הצג שתי סיבות לבחירה של סאלד דווקא בקיבוצים כדי לפתור קושי זה.
12. על פי מה שלמדת, הצג קושי שגרם לחלוצים הדתיים שעלו בעלייה השלישית להקים את תנועת "הפועל המזרחי" (1922).
הסבר על פי קטע I מדוע חברי קיבוץ רודגס או הנרייטה סאלד חששו לקלוט נוער דתי בקיבוץ.
ציין על פי קטע I דוגמה אחת לתנאים שהיו ברודגס שממחישה חשש זה.
13. על פי מה שלמדת, הצג סיבה אחת להתערערות המצב של יהודי ארצות האסלאם בשנות השלושים והארבעים של המאה ה-20.
על פי קטע I וקטע II, ציין שני הבדלים בין תנאי הקליטה של הילדים מארצות האסלאם בארץ-ישראל, ובין הקליטה של הילדים מגרמניה.
ציין ערך אחד שחשוב, לדעתך, לאמץ מן הפעילות של חברי רודגס או של הנרייטה סאלד.
נמק את תשובתך על פי הכתוב בקטע I או בקטע II.

פרק רביעי

14. התפתחות הלאומיות היהודית

- א. **הצג** גורם אחד להקמת אגודות "חובבי ציון".
- הסבר** פעולה אחת שעשה פינסקר כדי לקדם מטרה של "חובבי ציון".
- ב. בנספח לשאלה 14 מוצגת גלויה (מכתב עם תמונה), שפורסמה לכבוד כינוס הקונגרס הציוני החמישי (1901). בגלויה באים לידי ביטוי האנטישמיות, שהייתה הבעיה של העם היהודי, וגם הפתרון שהציעה התנועה הציונית.
- הסבר** כיצד האנטישמיות באה לידי ביטוי בגלויה על פי אחד מן הרכיבים בה.
- ציין** מה היה הפתרון שהציעה התנועה הציונית.
- הסבר** כיצד פתרון זה בא לידי ביטוי בגלויה על פי שניים מן הרכיבים בה.

15. יהדות ברית המועצות

- א. בנספח לשאלה זו מוצגת קריקטורה הנוגעת ליהודי ברית המועצות.
- על פי מה שלמדת, **הצג** את היחס של השלטון בברית המועצות לדת וללאומיות.
- הסבר** כיצד יחס זה בא לידי ביטוי בקריקטורה.
- ב. בתכנית פר"ח למדת על אסירי ציון: נתן שרנסקי אנ אידה נודל. **ציין** את שמו של האדם שלמדת עליו.
- הצג** את פועלו של אדם זה למען העלייה לארץ־ישראל.

בהצלחה!

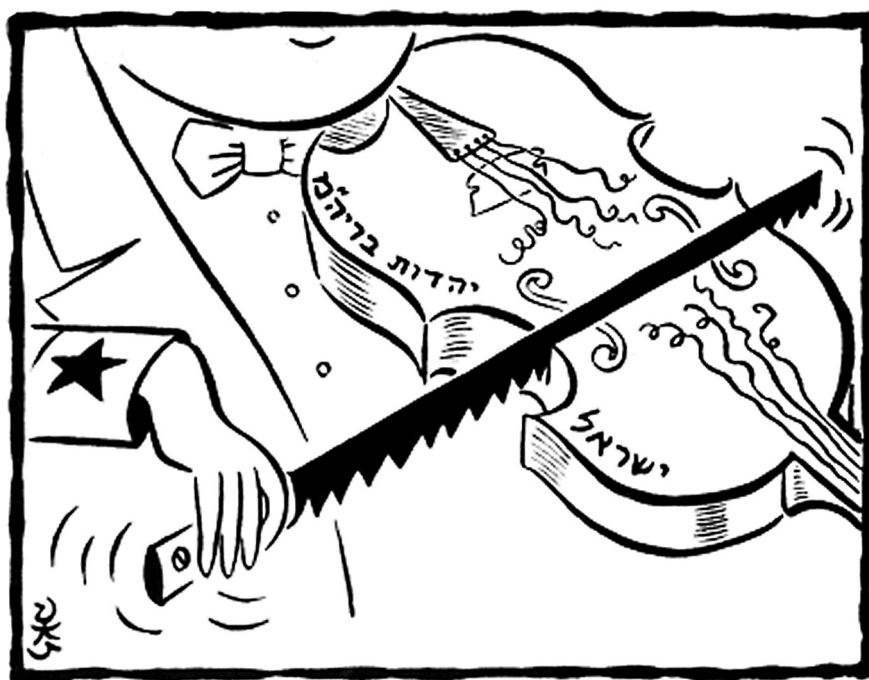
נספח לשאלה 14 — גלויה

(R. Arbel(ed.), Blue and White in Color-Visual Images of Zionism, 1897-1947, Tel Aviv, Beth Hatefutsoth, the Nahum Goldman Museum of the Jewish Diaspora, p. 17.)

נספח לשאלה 15 — קריקטורה

הסמל של
ברית המועצות

(עיתון הארץ, 26/9/1966, עמ' 2)